

"אנרגיות אדירות מאווירת המצור"

טקס חלוקת פרסי היצירה על שם לוי אשכול, תל אביב, 6 באוקטובר 1994

כבוד שרת התרבות, המדע והתקשורת, ידידי, יו"ר חבר הנאמנים אהרון ידלין, חבר השופטים, יו"ר אגודת הסופרים, יעקב בסר, כלות הפרס וחתניו, המושכים בעט סופרים, לפני הכול, אני מבקש לברך את הגברת מרים אשכול. עומס העבודה בתפקידי כראש-ממשלה ושר ביטחון קורע אותי מידידים - ומרים היא אחת מהם. הפגישות שלנו עכשיו הן חד-שנתיות, ותמיד במעמד הזה. כמי שהיה לצידו של לוי אשכול זכרוננו לברכה בימים יפים ובשעות קשות, אני מבקש לחזור ולומר כי הפוליטיקאים והתקשורת עשו בזמנו עוול גדול ללוי אשכול, שלא העריכו כראוי את תרומתו, ותהיה זו, לדעתי, חובתם ומלאכתם של ההיסטוריונים, חדשים וותיקים, לתקן בעתיד את העוול הזה. הוא לא היה, אולי, יחידי בדורו - אבל בדורו ראתה ישראל הישגים גדולים ויצאה אל דרך המלך.

בשם הממשלה, אברך גם את כלות הפרס, את החתנים. אאחל לכן ולכם שנה פורייה ליצירה, ובניגוד למימרה העתיקה אומר לכם: "טוב עשות ספרים הרבה" - ובלבד שיהיו אלה ספרים טובים. מקריאה בעיתונים אני למד כי היו ספרים השנה שצברו שיאים בתפוצתם - ואני מאחל לכל אחד ואחת מכם שיראה ברכה בעמלו. אני יודע שאין הקומץ משביע את הארי, וארבע-עשרה מלגות אינן בשורה גדולה מדי. אפשר שלקראת השנה הבאה נתיישב, שולה ואני, ונעלה שוב את מספרם של מקבלי הפרס כפי שעשינו בממשלה זו. כרגע זו לא הבטחה, זו הבעת תקווה. בינתיים, היום, נצטרך להסתפק בארבעה-עשר פרסי יצירה. רבותי, אנשי העט, במצב מורכב מאוד: מצד אחד, טרם בא שלום לארץ. מדינות ערב סביבנו מתחמשות ומתעצמות, וכוחן הצבאי גובר והולך. ארגוני הטרור מוסיפים לפגוע בנו בארץ, בשטחים, בחוץ-לארץ. בשלב זה, מוקדם עדיין להחזיר את החרב לנדנה. עוד לא.

מצד שני, אותות מבשרי טוב נראים באופק: הגענו להסדר עם הפלסטינים, אנו במטחווי חתימה מחוזה שלום עם ירדן, אנו בגישושי שלום עם הסורים. נודה על האמת: אווירת המצור, העוינות והמלחמה, הפיקה מאיתנו אנרגיות אדירות במשך כמעט חמישה עשורים.

הרבה ממה שהושג במדינת ישראל, בכל התחומים, הוא תוצאה ישירה או עקיפה מהכורח לעמוד על חיינו, מאותה אווירת מצור שאנו כה שמחים לפרוק אותה מעלינו בימים אלה. הייתה בנו גם לכידות פורייה, אחדות בריאה, עמידה של כתף אל כתף מול גילויי האיבה ולנוכח עולם עוין. בינינו לבין עצמנו: התרגלנו לאורח החיים הזה, וכבר נדמה לנו שאי-אפשר בלי זה, אולי אפילו אהבנו את החמימות הנעימה של הכוח וטבעת המצור. ועכשיו?

מה עלינו לעשות? איזה מסר עלינו להעביר בימים אלה אל העם? איך לא להסתבך בהעברת מסר כפול וסותר: אנו על סף שלום? ואולי צפויים לעוד מלחמה? איך לשנות אוירה שאפיינה מדינה שלמה כשלנו משך שנות-דור? במה לבחור: האם נחזור ונדקלם "מדינת מצור", "העולם כולו נגדנו", "כל הערבים אותו דבר"? אולי לבחור - אולי לבוא אל העם עם בשורה חדשה: "מזרח תיכון חדש", "שלום של אמיצים", "לא ישא גוי אל גוי חרב", "עושה שלום במרומיו"? איך להתרגל לעולם חדש של מושגים, לתרבות אחרת, לסגנון אחר, ויחד עם זאת לא להפקיר לחלוטין אותו עולם ישן, שמא, חלילה, נצטרך לו שוב. איך לשמור על קצב חיים תוסס, על המוח היהודי, על כל האנרגיות האדירות שלנו, על הלכידות, בלי אימת החרב המתהפכת מעלינו?

אנו נמצאים בימים אלה בעיצומו של קרב ללא תותחים, במלחמה ללא אש, שתהיה אולי מן החשובות והמכריעות בתולדות העם היהודי בדורות האחרונים: המלחמה על דמותה של מדינת ישראל. יהיה עלינו לבחור בין דרך של קנאות, נטיות לחלומות של גדולה, השחתת ערכי מוסר ויהדות כתוצאה משליטה בעם אחר, אמונה עיוורת, יוהרת "אני ואפסי עוד" – לבין דרך של קיום חיים יהודיים, דמוקרטיים, ליברליים, מתוך התחשבות באמונותיהם של אחרים, גם בתוכנו, גם לצדנו, כאשר איש באמונתו יחיה.

החל הקרב על דמותה של המדינה היהודית במאה העשרים ואחת. בקרב הזה אנו חוזרים אל בתי הקברות, הפעם כדי לקבור מושגים ישנים, לקבור אורח חיים במדינת מצור. בקרב הזה יהיו גם נסיגות טקטיות כדי להשיג מטרה אסטרטגית, והמטרה האסטרטגית היום היא השלום. הכל גזור על פי מידותיו.

אנו נפרדים אפוא, לא בכאב רב, מעולמם של אלבומי הניצחון - ואולם טרם גיבשנו לעצמנו את תפיסת העולם החדש.

בטקס קודם אמרתי שלא עולה בדעתנו להזמין אתכם לכתוב ברוח הראויה למסד, לממשלה. לא ביקשנו ולא נבקש. אין לנו שום כוונה, חלילה, לפגוע בחירות היצירה, ואנו מאמינים שעוד תגיע שעתו של הזמן המיוחד הזה שאנו שרויים בו - בספרים, בשירים, במחזות, בציורים, בפיסולים, במוסיקה. הקריאה שאנו קוראים לכם היום היא לגייס את הסופרים, בלי שתהיה זו ספרות מגויסת. עליכם לקבוע עמדה, להוסיף ולתרום לוויכוח על דמותנו, ובמידה רבה על גורלנו בארץ הזו. השנים הבאות יעמדו בצל סימני השאלה. אחרי שנחתום שלום, אחרי שייפתחו גבולות, אחרי שיפלו חומות, יחלו השאלות המהותיות: מי אנחנו? לאן אנחנו חותרים? מהי דמותנו החדשה? איזה עם אנחנו רוצים להיות? איך נחיה עם הסובבים אותנו? האם נהיה "אור לגויים", או שנהיה "ככל הגויים"? האם תהיה זו הדת שתוסיף ותשמר את היהדות? עם סגולה? ומה מקומה של החילוניות? האם יקום יהודי חדש, ציוני חדש, ישראלי חדש? התשובות, לפחות בחלקן, נמצאות אצלכם. אתם מעטים - אך כוחכם גדל בעיצוב דמותה של המדינה הזו, ותפקידכם יהיה לתת לנו בשנים הבאות ולדור הבא את מה שהיה חסר לנו, במידה מסוימת, בשנות השימוש בכוח: הרוח - אותה רוח של הנביאים, רוחה של יבנה, גם רוח אתונה.

ראו נא בי ובמשרדי, ובממשלה, את הכתובת לנסות ולתת את התשובות הנכונות. אנו מצפים לתשובותיכם.

ברכותיי לכם, בעיקר לכלות ולחתנים.